

Володимир АНТОФІЙЧУК, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

РАННЯ ПУБЛІЦИСТИКА ОРЕСТА МАСИКЕВИЧА

Як письменник, журналіст, політичний і громадський діяч, Орест Масикевич (1911 – 1980) заявив про себе ще в міжвоєнний час. Однак цей період його життя і творчості майже не привертав уваги науковців. Зокрема недослідженим залишається публіцистичний доробок письменника.

Протягом серпня – вересня 1935 р. Орест Масикевич редагував чернівецьку щоденну газету «Час». За цей нетривалий період він опублікував на її сторінках більше двадцяти статей на теми міжнародної політики, історичного і сучасного йому життя українців. «Час» протягом свого виходу (1928 – 1940 рр.), як зауважив Мирослав Романюк, «сумлінно виконував обіцянки, дані читачам. Більшість матеріалів газети мали публіцистично-політичний характер, були орієнтовані на свого читача. Є всі підстави ствердити, що «Час» був однією із важливих ланок українського національного руху у Буковині»¹. Своїм найважливішим завданням часопис вважав формування в читачів національної свідомості, пропаганду побудови самостійної Української держави. У зв'язку з цим газета постійно друкувала наукові статті історії України, вміщувала матеріали про видатних державних, громадсько-політичних і культурних діячів.

Будучи передовсім громадсько-політичним виданням, «Час» багато уваги приділяв літературним публікаціям, перекладам зарубіжних авторів, творам українських письменників Центральної і Східної України. Зрозуміло, що найбільше місця у щоденнику відводилося буковинським літераторам. На його сторінках публікувалися Святослав Лакуста, Корнило Ластівка, Клавдія Бобикевич, Ірина Вільде, Сидонія Никорович, Орест Масикевич та ін.

Співпраця із «Часом» дала дуже багато Орестові Масикевичу для творчого зростання. Він сповна оволодів публіцистичним жанром, виявивши при цьому талант політолога і широку ерудицію з різних

тем, високу культуру диспуту. Пізніше, згадуючи період своїх публікацій у «Часі», Орест Масикевич «з гордістю відзначав, що міг полемізувати з будь-яких політичних питань із провідними журналістами Європи»². Отже, публіцистика Ореста Масикевича раннього періоду творчості – яскрава сторінка його письменницької біографії і водночас свідчення самовідданої боротьби українців за побудову власної держави.

Орест Масикевич.
Середина 1930-х рр. (Фото
з архіву Чернівецького
художнього музею)

Орест Масикевич надзвичайно уважно ставився до політичних подій міжвоєнного часу, адже тоді вирішувалася доля не тільки багатьох європейських держав, а й України. Цікаво, що розвиток окремих процесів міжнародного життя публіцист, а водночас і тонкий політолог, прагнув осмислити в контексті зовнішнього і внутрішнього життя українців, територіально, а отже, й політично, роз'єднаних сусідніми країнами.

У 1930-х роках Західна Європа перебувала у вкрай нестабільному становищі, зумовленому катастрофічною економічною кризою 1929-1933-х років, появою тоталітарних режимів десятиліттям раніше та поширенням фашистських і комуністичних ідей.

У центрі гострих економічних і політичних потрясінь опинилася і Франція. Але у середині 1930-х років ця країна знову стала, на думку Ореста Масикевича, «розгаром нового національного й морального відродження». Тому з публіцистичною гостротою і водночас оптимізмом у статті «Дві Франції» він доходить такого висновку: «Стара Франція – на вигибанні, стоїть перед своїм розвалом, щоб на її руїнах постала нова, з рук нових будівничих». На чолі нових сил, «щоб звалити мури гнилої демократії, щоб струтити з живих державних пам'яток усіх блудників і франкмасонів», став, за його переконанням, герой Першої світової війни, полковник Франсуа де ля Рок, засновник організації «Вогнисті Хрести». Симпатії Ореста Масикевича до цих політичних сил нової Франції можна по-

яснити проголошеним ними гаслом: «Моральне і національне відродження батьківщини». Не могли не привабити Ореста Масикевича і такі думки Франсуа де ля Рока: «Наш ідеал свободи і захисту християнської цивілізації відкидає і нацистське іго, і московську тиранію... Німецька небезпека сьогодні – перший видимий рівень. Російська небезпека – в основному моральна. Але одна доповнює іншу». Ідеї французького політика про повалення слабкої корумпованої республіки та встановлення авторитарної влади, сформованої новою елітою, знаходили підтримку з числа нових мислителів, як і висновок, до якого дійшов Орест Масикевич: «По довгому часі Франція найшла чоловіка, що зрозумів, чого потрібно Франції і як видобути її з занепаду. На побережжі Сени родиться нове життя, піднімаються «Вогнисті Хрести». Українцям – приклад!». Отже, у французьких подіях середини 1930-х років Орест Масикевич побачив зразок для наслідування українськими політиками, особливо, коли йшлося про створення військових загонів для можливої боротьби за встановлення Української самостійної держави.

Улітку 1935 р. в центрі уваги світової спільноти опинився італійсько-абіссінський конфлікт. Цій політичній проблемі, яка будь-якої миті могла спричинити вибух великої війни, Орест Масикевич присвятив статті «Під кутоміром барвних рас» (3 серпня), «Перед вибухом африканського вулкану» (9 серпня), «Остання спроба» (21 серпня), «В передишці дипломатичних переговорів...» (25 серпня), «За кращу долю...» (27 серпня), «3 дня на день...» (31 серпня) та ін. У них він дав глибокий аналіз конфлікту і зробив точний прогноз щодо його наслідків. По-перше, його спостереження ґрунтувалися на розумінні суті фашизму, який встановився в Італії, і планів фашистського диктатора Беніто Муссоліні. «Аналізуючи причини цього непорозуміння, – читаємо у статті «Під кутоміром барвних рас», – легко зрозуміти потребу кольонійного поширення Італії». Бо Італія «за всяку ціну хоче від віків довершити свого ідеалу, життя національної єдності, сили італійської нації. Це вічне хотіння Італії втілене тепер в особі її вождя. І так зв'язане тепер ім'я Італії з ім'ям Муссоліні, що одного без другого не мож розібрати...». А в статтях «3 дня на день...» та «Остання спроба» подано точний прогноз: «Муссоліні в своєму бажанні зайшов вже так далеко, що на уступки (тобто укладення миру. – В. А.) не може піти». Інакше кажучи, фашизм, який встановився в

Італії, мав чітку ідеологію національної зверхності та війни як обов'язку. Адже Муссоліні з початку свого правління проголосив курс на створення великої Італійської держави за типом Римської імперії. До його планів входило встановлення контролю над середземноморським басейном та північною Африкою. Він обіцяв зрівняти Італію з основними колоніальними імперіями – Великою Британією та Францією. По-друге, Орест Масикевич добре знав економічний і політичний стан Абіссинії, тому розумів, що вона не зможе вистояти перед воєнною агресією Італії. «Абіссинія є збираниною всіляких племен, – писав він, – що не вміють і не хотять жити між собою в згоді. І лише час до часу злучуються всі племена і то хіба тоді, як мають спільного ворога». Крім того, Абіссинія була слабкою у воєнному відношенні: багато воїнів з туземних племен ішли в бій лише із списами й луками. По-третє, у своїх прогнозах Орест Масикевич враховував військову міць Італії, яка підготувала добре озброєну мільйонну армію, а Муссоліні «ясно підкреслив цілому світові, що війна з Абіссинією є першою й останньою можливістю Італії вирішити питання надросту населення. І лише цим шляхом Італія може позбутися й загальної кризи» («Остання спроба»). У своїх прогнозах Орест Масикевич не помилився – вже 3 жовтня 1935 р. Італія розпочала війну проти Абіссинії.

У контексті італійсько-абіссінського конфлікту Орест Масикевич побачив ще одне «політичне ускладнення» – «це питання про прилучення Австрії до Німеччини». У статті «За кращу долю...» він розмірковував про можливий новий поділ світу: «Як Муссоліні вибереться до Абіссинії, стягне до Африки найкращі свої сили, тоді Гітлер скаже те саме, що тепер говорить Муссоліні, – скаже, що надійшла та сама догідна хвиля, що й для Італії, – щоб Німеччина поширила свої межі... Муссоліні не буде мати тоді ні права, ні сили сказати, щоб Гітлер не переходив границі Австрії».

Хід світової історії Орест Масикевич тлумачив як певну закономірність, як зв'язок між окремими подіями: між тими, що вже відбулися і тими, що відбуваються. На цій підставі він, наприклад, будував аналогію між 1914 і 1935 роками, тобто між початком Першої світової війни і можливим її новим вибухом. Власне цей коментар Ореста Масикевича виявився досить точним, адже італійсько-абіссінський конфлікт був однією із подій, що призвели до початку Другої світової війни.

(Продовження на 8 с.)

РАННЯ ПУБЛІЦИСТИКА ОРЕСТА МАСИКЕВИЧА

(Продовження із 7 с.)

Публіцист неодноразово підкреслював, що нова світова війна неодмінно змінить політичну карту світу. У цій зміні йому також бачилася Україна як самостійна держава. У статті «За кращу долю...» він оптимістично заявляв: «У новому повторенні 1914 року українці чекають і приготуються до великого розрахунку й останнього суду, що вже раз назавжди, навіки закріпить на Сході Європи могутню імперію – Українську Державу». Він чітко усвідомлював, що за політичних умов, які склалися на європейському континенті в середині 1930-х років, будь-яку проблему можна розв'язати лише за допомогою збройної боротьби. Мова дипломатії уже не давала жодних результатів у міждержавних переговорах. Вигравав той, хто мав сильнішу армію.

Певною мірою Орест Масикевич симпатизував італійському уряду за його рішучість у відстоюванні національних інтересів і навіть ставив за приклад його дії своїм співвітчизникам. «Дивлячись очима Італії, встрянувши в душу італійця, вповні розуміємо тактику італійського вождя. Ми, українці, маємо тепер одну думку, спільну з італійським народом. Ні Союз Народів (тобто Ліга Націй. – В. А.), ні інші держави не в стані вирішити наших змагань при століку дипломатичними переговорами. Кожний нарід переводить самий свої хотіння в чин», – наголошується у статті «Впередиди дипломатичних переговорів...». Її автор, безумовно, добре бачив, що «світовий мир в агонії» і що «зарадити цьому вже ніхто не в силі». Тому йому хотілося, щоби українці вміло скористалися цією ситуацією для задоволення своїх віковичних прагнень. Він був переконаний у тому, що «за Італією, по перших звуках сурм, підніметься могутній велетень Сходу, Україна, що жадає великих своїх прав. Цим разом ніщо не стоятиме їй на перешкоді». Своїми публіцистичними виступами Орест Масикевич активізував державницькі прагнення українців, додавав їм упевненості в боротьбі за право на самовизначення. «З полум'я великої пожежі встане вільна Українська Держава у повній своїй могутності», – з твердою вірою писав він у статті «Нове обличчя».

Найгостріші публіцистичні виступи Орест Масикевич спрямовував проти облудної і шахрайської політики московського Кремля. Для тих, хто її

провадить, автор обирає найдошкульніші, сповнені іронії й сарказму, характеристики: «сибірський ведмідь», «перший ворог світового миру», «армія комунізму», «московський чобіт», «кривавий Кремль», «червона гідра» тощо. Як відзначалося в статті «Під покривалом пацифізму», щоби зберегти «більшовицьке панування», Москва та її керівники в міжнародній політиці обрали ганебний стиль, який характеризується лицемірством, підступністю, подвійними стандартами. З одного боку, як пише публіцист, «під шкурою інтернаціональної моралі і з-за куліс морального ошуканства» Москва «розсотує нитки приязні», запевняє, «що на більшовицьке військо треба дивитися крізь призму інтернаціональної пацифікації», а з іншого, – посилено готується до війни. «Сталін держить селян і робітників під червоним прапором з замітом, що в повітрі небезпека, а в дійсності для того, щоб в догідну хвилю (це вже в історії минулого!) силою своєї армії скорити собі цілий світ», – підкреслював Орест Масикевич.

Як і в попередніх статтях, публіцист прагнув спрогнозувати, до чого може призвести така лицемірна політика кремлівських вождів, показуючи істинну, ідеологічну, місію їхньої армії – вести «завзяту боротьбу з буржуазним світом, щоб допровадити до повстання й з'єднання пролетарів усіх країв і створити одну «всесвітню радянську республіку». Не без іронії Орест Масикевич зауважив, що червона армія відверто обрала одну місію, але натомість отримала двох непоступливих супротивників – «світ, що не дозволить, щоб московський чобіт топтав його святі землі, – це ворог зовнішній, і Україна – внутрішній і найбільший ворог червоного ката й кривавого Кремля, – що незабаром стрясе з своїх рамен і скосить з своїх степів азіатську орду, всіх сталінів». Доти цього не станеться, між Москвою і світом не може бути миру – такий остаточний висновок статті Ореста Масикевича «Під покривалом пацифізму».

Задля збереження свого «більшовицького панування», в усіх своїх діях, прикритих примарною ідеєю світової революції, червона Москва обрала тактику ізоляції від зовнішнього світу. Так вона повелася і в справі виховання молоді, яка «не сміла мати нічого спільного з молоддю «буржуазного світу», що мусіла зірвати всі традиції давньої моралі» (стаття «Молодь в СРСР»). Використовуючи засоби іронії й сарказму,

Орест Масикевич зневажливо говорить про суть молодіжної політики СРСР, позбавленої традиційних принципів загальноприйнятої моралі: «У грудях і в мізку радянської молоді, учителі «великої правди» замість чуття й розуму, замість законів людства, накреслили лінії й кола, цілу геометрію, що під її кутами мало зродитися чудо: світова революція». Наслідки такого «керівництва» виявилися плачевними: значно зросли показники кількості безпритульної молоді і вчинених нею злочинів.

Орест Масикевич (у центрі) серед учасників Шипинського церковного хору. (Фото з архіву Чернівецького художнього музею)

У своїх висновках Орест Масикевич послуговується численними повідомленнями преси про жалюгідність становища радянської молоді, позбавленої елементарних умов людського існування. У статті «Молодь в СРСР» він наводить кричущий факт: «В Чернігові хлопчисько вкрав щось з руки прохожого й пустився втікати. В погоні за ним поліція прийшла аж під дзвіницю. Хлопець поліз на дзвіницю і відтам кидав в поліцію, що мав. Вкінці поліція зайшла до нього нагору. А там? Це було зимою. Обідрані діти під лахміттям. Стулені один коло одного лежать, гріються. Між ними кілька трупів». Не кращою виглядала ситуація з тими, що відвідували школи. Газети «Правда» та «Известия» часто публікували листи вчителів і директорів шкіл, в яких ішлося про неприпустимість поведінки школярів. Озброєні ножами й револьверами, учні проводили час в постійних крадіжках і кривавих бійках.

Найбільше автора статті обурював той факт, що замість добре налагодженої системи виховання школярів, побудованої на загальноприйнятих у світовій практиці нормах моралі, радянський уряд

запровадив закон про однакову відповідальність за злочини як дорослих, так і неповнолітніх, в тому числі і статтю про застосування смертної кари. Складну ситуацію в системі радянського виховання не здатні порятувати ні комсомольські, ні піонерські організації, бо, за висновком Ореста Масикевича, «матеріальні умовини життя радянської молоді унеможливають бути людьми. Ні здорового приміщення, ні хліба, ні ідеалу». Втім він не впадає у відчай, бо, на його переконання, в СРСР є ще молодь, що «хоче нового

життя, життя, як у цілому світі, і за всяку ціну хоче видобути з жахливої школи нового виховання» (стаття «Молодь в СРСР»). Це, як запевняє Орест Масикевич, молодь поневоленого українського народу, яка з самого початку не хотіла прийняти вчення нових учителів, бо мала велику віру в майбутнє, оперту на героїку славної української минувшини. Як і попередні статті, публікація «Молодь в СРСР» завершується традиційним прогнозом, в якому наголошується на гуртуванні української молоді з тим, щоби порухатися з «червоною гідрою». «Побоювання більшовицької влади за молодь України,

зудари на кожному кроці з українськими контр-революціонерами, з терором і саботажем над всім більшовицьким вказує, що от-от і виб'є година пімсти. Куймо мечі!», – йдеться в заключних рядках статті.

Отже, звертаючись до тем міжнародного життя, Орест Масикевич у своїх публіцистичних виступах довоєнного часу так чи інакше торкався й української проблеми. Але, зрозуміло, повнішого осмислення вона набула в статтях на теми власне українського життя, про що докладніше піде мова в наступній частині статті.

(Далі буде)

1 Романюк М. Українська преса Північної Буковини як джерело вивчення суспільно-політичного життя краю (1870 – 1940 рр.) / Мирослав Романюк. – Львів: Фенікс, 2000. – С. 371.

2 Клим'юк Ю. Орест Масикевич / Юрій Клим'юк // Письменники Буковини другої половини XIX – першої половини XX століття: Хрестоматія. – Ч. 1. – Чернівці: Прут, 2001. – С. 713.